

watorstwo” (w jaki sposób zabiegi konserwatorskie i ochrona zabytków archeologicznych wpływają na budowanie tzw. pamięci lokalnej i regionalnej tożsamości).

Referaty wszystkich studentów wpisywały się dobrze w zaproponowane przez organizatorów zagadnienia ramowe, dotykając bądź problemów ogólniejszych (podejścia fenomenologicznego w badaniach religii, kwestii doświadczania przeszłości, kwestii odkrywania „innego” w przeszłości czy problemu mitu etnicznego w archeologii) lub zagadnień bardziej szczegółowych, jak możliwości badań religii słowiańskiej, badań materialnych pozostałości praktyk kultowych, badań rytuałów czy relacji między archeologią a *Księgą Rodzaju*.

Kompetentne przedyskutowanie i skonfrontowanie tych zagadnień było też możliwe na specjalnym spotkaniu z zaproszonym gościem, którym był bibliista, pracownik naukowy Wydziału Teologicznego UAM – ksiądz prof. dr hab. B. Poniży.

Materiały konferencyjne ukazały się drukiem w formie obszernej, recenzowanej publikacji (*Wiara, pamięć i archeologia*, red. Ł. Ołędzki, Poznań 2003). Zaplanowano od razu także następne, tym razem interdyscyplinarne spotkanie na temat: „Komu potrzebna jest przeszłość”. Odbyło się ono w Obrzycku w dniach 19–21 listopada 2003 r.

Na koniec chcę dodać, że konferencje te, oprócz niewątpliwych walorów naukowych, dają też możliwość spotkań studentów z różnych ośrodków, pozwalają nawiązać kontakty, które być może okażą się trwałe i owocne, oraz pozwalają na wymianę doświadczeń i intuicji badawczych. Jako opiekun Koła Naukowego Studentów Archeologii przy Instytucie Prahistorii UAM stwierdzam, że wszystkie sesje zaistniały dzięki inicjatywie i rzetelnej pracy grupy aktywnych studentów archeologii, z których wielu nie wymieniałam w tym omówieniu, lecz uważam, że wszyscy zasługują na uznanie.

Ewa Bugaj

Instytut Prahistorii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Św. Marcin 78, 61–809 Poznań, Poland

KONFERENCJA ARCHEOLOGÓW „KULTURA JASTORFSKA NA NIZINIE WIELKOPOLSKO-KUJAWSKIEJ” Poznań, 19 marca 2002 r.

W ostatnich latach w Polsce, zwłaszcza w Wielkopolsce, na Kujawach, Mazowszu i w Małopolsce, zauważa się niebywały przyrost źródeł archeologicznych łączonych z kulturą jastorfską. Zjawisko to nie byłoby niczym szczególnym, gdyby nie fakt, że jeszcze do niedawna pozostałości po tej kulturze, głównie w postaci cmentarzysk, występowały jedynie w dorzeczu dolnej i środkowej Odry, a na wschód od tej rzeki spotykano zazwyczaj jednostkowe, bliżej nie określone jej elementy. W opracowaniach syntetyzujących dzieje społeczności ziem polskich w dobie przedrzymskiej problem kultury jastorfskiej pozostawał w znacznym zakresie niewyjaśniony. Wskazywano, że owe ziemie w dobie rozprzestrzeniania się na północ zlatenizowanej kultury przeworskiej były w różnym stopniu strefą przenikania cech „kręgu jastorfskiego”, lokalizowanego w zachodniej i południowo-zachodniej strefie basenu Morza Bałtyckiego, w kierunku kultur północno-zachodniej strefy basenu Morza Czarnego¹. Oblicze kulturowe owej strefy, w świetle dotychczas dostępnych źródeł archeologicznych, pozostawało trudne do określenia. Czy odkrycie nowych pozostałości po kulturze jastorfskiej, głównie w postaci nie znanych dotąd osad, pozwoli wyjaśnić te zagadnienia, czy będą one stanowiły jednocześnie podstawę do wzbogacenia kwestionariusza pytań o stosunkach kulturowych na ziemiach polskich w okresie przedrzymskim – to kwestie, które już od pewnego czasu stawiali archeolodzy przy okazji różnego rodzaju dyskusji². Konieczność zatem refleksji nad złożonością tych zagadnień, szczególnie ważna wśród archeologów ze środowiska poznańskiego, gdzie ostatnio podjęto szereg opracowań z okresu przedrzymskiego z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej odkrytych podczas budowy gazociągu jamalskiego oraz autostrady, i potrzeba pokazania jeszcze niepublikowanych znalezisk szerszemu gronu badaczy, sprzyjały pomysłowi zorganizowania w Poznaniu spotkania archeologów zajmujących się okresem przedrzymskim.

¹ Woźniak 1977, s. 285; Dąbrowska 1988, s. 151.

² Por. Dąbrowska 1994, s. 71–87.

Konferencję, która odbyła się w Instytucie Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, zorganizował Oddział Poznański Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich. Uczestniczyło w nim około 90 badaczy z kilkunastu ośrodków archeologicznych w Polsce. Obradom przewodniczył prof. dr hab. Zenon Woźniak. Wygłoszono 2 referaty i 3 komunikaty. Michał Grygiel (UJ – Kraków) omówił wyniki badań na znanej osadzie w Brześciu Kujawskim, pow. Włocławek, w świetle studiów nad kulturą jastorfską. Wbrew dawniejszej sugestii o łączeniu tej osady z kulturą pomorską i przeworską³, sceptycznie ocenioną już przez T. Dąbrowską⁴, przekonująco uzasadnił tezę o wyraźnych jej związkach z kulturą jastorfską. Nakreślił jednocześnie niewątpliwe nawiązania ceramiki z Brześcia Kujawskiego do materiałów pochodzących głównie z dolnego Nadłabia. Z kolei Henryk Machajewski i Ryszard Pietrzak (UAM – Poznań), na podstawie materiałów pochodzących z trzech sąsiadujących ze sobą osad odkrytych w Splawiu, pow. Poznań, datowanych od końca okresu halszackiego po rozwinięte etapy młodszego okresu przedrzymskiego, przeprowadzili próbę wypracowania podstaw typologiczno-chronologicznej analizy ceramiki z okresu przedrzymskiego w Wielkopolsce. Odnośnie do wydzielonych 9 grup naczyń zwrócono uwagę na ich wyraźne związki z ceramiką kultury jastorfskiej pochodzącą z Brandenburgii, dolnego Nadłabia, w węższym zakresie Jutlandii, i ceramiką kultury przeworskiej. Podkreślono trudności w datowaniu tych materiałów, wskazując jednak, że wyraźne zapożyczenia stylistyczne, rysujące się między ceramiką kultury jastorfskiej i przeworskiej, można wstępnie datować na początkowe etapy młodszego okresu przedrzymskiego.

W komunikatach zaprezentowano wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych na kilku najważniejszych osadach kultury jastorfskiej. Dr Józef Bednarczyk (UAM – Poznań) omówił trzy osady tej kultury z Kujaw (Inowrocław, stan.101/100), podkreślając trudności w ich datowaniu, a jednocześnie konstatując fakt współwystępowania na tych osadach materiałów jastorfskich i przeworskich. Z kolei prof. dr hab. Tadeusz Makiewicz (UAM – Poznań) przedstawił materiały kultury jastorfskiej z osad w Pławcach i Borzejewie, pow. Środa Wlkp., wstępnie datowane na wczesną fazę okresu przedrzymskiego, zaznaczając, że w Pławcach wystąpiła wyłącznie ceramika tej kultury. Stanowiska te przedstawione zostały na tle dotychczasowego stanu badań tej kultury w Wielkopolsce, ze szczególnym uwzględnieniem odkryć na trasie gazociągu jamalskiego. Tadeusz Makiewicz zwrócił jednocześnie uwagę, że osada w Pławcach jest pierwszą w Polsce „czystą” osadą tej kultury.

Natomiast mgr Tomasz Kasprówic (Muzeum Archeologiczne – Poznań) przedstawił wyniki badań na wyjątkowo frapującym – jak się wydaje – stanowisku, jakim jest osada w Wojnowie, pow. Poznań. Odkryto tam 12 obiektów, prawdopodobnie jam gospodarczych, z liczną grupą naczyń ceramicznych pochodzących ze starszego i początków młodszego okresu przedrzymskiego, stylistycznie odmienną od znanych dotychczas materiałów jastorfskich z Wielkopolski, o nawiązaniach głównie do ceramiki z Jutlandii i wysp duńskich.

W trakcie przerwy w obradach uczestnicy konferencji mogli obejrzeć ekspozycję znakomitej większości materiałów kultury jastorfskiej prezentowanych przez prelegentów, urządzoną w salach Instytutu.

W dyskusji, w której udział wzięło kilkunastu badaczy, zwrócono uwagę na wyjątkową złożoność problematyki kultury jastorfskiej na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej. Wynika ona z trudności ustalenia jej chronologii, co po części jest konsekwencją dysponowania jedynie materiałami pochodzącymi z osad. Już teraz jednak można wnosić, na co wskazują zwłaszcza znaleziska z Kujaw, o wczesnej, odpowiadającej fazie Jastorf, chronologii najwcześniejszych znalezisk tej kultury na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej. Inną kwestią są wyjątkowo rozległe obszary kręgu jastorfskiego oraz terenów, na które przenikała owa kultura, gdzie odnajduje się stylistyczne nawiązania do ceramiki z Wielkopolski i Kujaw. Czy jest to sygnał o tutejszym wielokierunkowym napływie elementów jastorfskich – pozostaje jeszcze zagadnieniem nie wyjaśnionym. Wreszcie, w związku z rosnącym zainteresowaniem problematyką owej kultury w Polsce, zgłoszono potrzebę próby zdefiniowania cech technicznych ceramiki jastorfskiej, co w związku z często sygnalizowanymi jej formalnymi nawiązaniem, zwłaszcza do kultury pomorskiej, może okazać się ważnym elementem umożliwiającym weryfikację wielu dotychczasowych oznaczeń kulturowych materiałów pochodzących ogólnie z okresu przedrzymskiego w Polsce.

Referaty i komunikaty wygłoszone na konferencji w najbliższym czasie ukażą się drukiem.

³ Jażdżewski 1948, s. 119.

⁴ Dąbrowska 1994, s. 73–74.

BIBLIOGRAFIA

Dąbrowska T.

- 1988 *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia – zasięg – powiązania* [Zus.: Frühstufen der Przeworsk-Kultur. Chronologie-Gebiet-Verbindungen], Warszawa.
- 1994 *Wpływy jastorfskie na kulturę przeworską w młodszym okresie przedrzymskim* [Zus.: Jastorf-Einflüsse auf die Przeworsk-Kultur in der jüngeren vorrömischen Eisenzeit], „Kultura Przeworska” t. I, s. 71–87.

Jązdowski K.

- 1948 *Kujawskie przyczynki do zagadnienia tubylczości Słowian na ziemiach polskich*, „Wiadomości Archeologiczne” t. 16, s. 106–162.

Woźniak Z.

- 1977 *Kulturelle Beziehungen zwischen den Gebieten Polens und der DDR während der Latène- und der frühen römischen Kaiserzeit*, „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege” Bd. 22, s. 269–287.

Henryk Machajewski

Instytut Prahistorii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Św. Marcin 78, 61–809 Poznań, Poland

**MIĘDZYKRAJOWE SYMPOZJUM
„PÓLNO-CNO-WSCHODNIE POGRANICZE PUCHARÓW DZWONOWATYCH”
Poznań, 26–29 maja 2002 r.**

Przełom epok neolitu i brązu w Europie jest naznaczony fenomenem kulturowym zwanym od charakterystycznej formy naczyń: Pucharami Dzwonowatymi (kulturą pucharów dzwonowatych). Rozwijają się one od ok. 2800 r. p.n.e. praktycznie w całej zachodniej i centralnej Europie i obok bogato zdobionych pucharów dzwonowatych charakteryzuje się zróżnicowanym zestawem przedmiotów, takich jak: sztylety miedziane i krzemienne, ozdoby ze złotej blachy, zestawy łucznicze (krzemienne grociki strzał, kamienne płytki ochronne na przedramię) czy aplikacje stroju w postaci guzków z v-kształtnym otworem, wykonywane między innymi z bursztynu.

Zjawisko Pucharów Dzwonowatych ma kluczowe znaczenie dla wyjaśnienia procesu wdrażania społeczeństw naszego kontynentu w kulturę pierwszego metalu, a mianowicie w kulturę brązu. Jest ono jednocześnie zagadnieniem najbardziej dyskutowanym wśród archeologów. O stopniu kontrowersji z nim związanych świadczy chociażby problem nomenklaturowy: czy jest to kultura pucharów dzwonowatych (jej podmiot wojowniczy i rozwinięty cywilizacyjnie lud przemieszczający się po Europie), czy też Puchary Dzwonowate (zjawisko natury społeczno-religijnej); pojawiające się wśród mieszkańców różnych regionów i przekształcające ich kulturę w stronę społeczeństw bardziej ustratyfikowanych?

Rozwojowi tak zarysowanej dyskusji służyło sympozjum pt. „Północno-wschodnie pogranicze Pucharów Dzwonowatych”, które odbyło się w dniach 26–29 maja 2002 r. w Poznaniu pod patronatem Przewodniczącego Rady Miasta Poznania – dr. Dariusza Lipińskiego, JM Rektora UAM – prof. dr. hab. Stefana Jurgi, Dyrektora Muzeum Archeologicznego w Poznaniu – prof. dr. hab. Lecha Krzyżaniaka, Dyrektora Instytutu Prahistorii UAM – prof. dr. hab. Hanny Kócki-Krenz i Kierownika Zakładu Prahistorii Polski IP UAM – prof. dr. hab. Aleksandra Koško. Głównym organizatorem sympozjum był Instytut Prahistorii UAM. Ponadto współorganizatorami były następujące instytucje: Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, Instytut Wschodni UAM, Poznańskie Towarzystwo Prehistoryczne i Fundacja UAM. Komitet Organizacyjny składał się z następujących osób: dr Jacek Kabaciński (PTP), mgr Andrzej Krzyszowski (MAP), dr Przemysław Makarowicz (IP UAM), mgr Patrycja Siłska (MAP), dr hab. Marzena Szmyt (IW UAM), na czele z Przewodniczącym – autorem niniejszej informacji.